

УДК 37.015.31:613

Н. О. Терентьева

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3238-1608>

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології та методики
фізичного виховання
Національного університету
"Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ПЕРЕДУМОВА ЯКОСТІ ОСВІТИ І ЖИТТЯ

У статті популяризовано ідеї здоров'язбереження в контексті європейських пріоритетів, представлено основні фактори впливу на здоров'я людей в цілому, і школярів, зокрема. Україна належить до країн Європейського регіону із незадовільними показниками здоров'я, низькими показниками середньої очікуваної тривалості життя. Наголошено, що виховання громадської свідомості у ставленні до здоров'я є не лише особистим питанням, а й надбання суспільства, і поступово стає завданням системи освіти. Здоров'я молоді, її фізичний і психологічний розвиток, соціально-психологічна адаптація визначаються умовами життя і, значною мірою, умовами життя в освітньому середовищі.

Навчання здоров'язбереженню є складовою мультитехнологічної інтеграційної освіти, центром якої є науковий світогляд, практична діяльність і поведінка, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я людини.

Актуалізовано питання впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес з метою збереження здоров'я дітей і молоді, працездатного дорослого населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними працівниками відповідальності за збереження власного здоров'я як суспільної цінності та здоров'я дітей і молоді як перспективи суспільно-економічного розвитку країни.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальний освітній простір, здоров'язбережувальні технології, здоров'яформування, інтеграційна освіта.

Постановка проблеми. Суспільство XXI століття потребує нових підходів до розв'язання проблем зі здоров'ям нації, оскільки система охорони здоров'я в Україні на сьогоднішній день фактично не орієнтована на особистість пацієнта та не спроможна надати ефективні та якісні послуги. За статистичними даними спостерігається постійне зростання рівня поширеності хвороб серед населення України. Первинна захворюваність практично не падає з 2015 року, хоча у період 2011–2014 рр. спостерігалася тенденція до зниження рівня поширеності хвороб та захворюваності населення України.

Лише 10 % випускників шкіл, за узагальненими статистичними даними останніх років можуть вважатися здоровими, 40 % мають різноманітну хронічну патологію, у кожного другого школяра виявлено сполучення кількох захворювань. Здоров'я школярів перебуває у прямій залежності від умов навчання, харчування, рухової активності, доцільного чергування навантаження й відпочинку, умов сімейного виховання тощо; визначається співвідношенням зовнішніх і внутрішніх факторів та можливостями організму протидіяти небажаним впливам, по можливості підсилюючи вплив позитивних факторів для здоров'я. Ступінь успішності оздоровчої діяльності – усунення шкідливих впливів та підвищення стійкості до їх впливу – визначає напрям зусиль зі збереження та покращення стану здоров'я людини [8, с. 17].

Виховання громадської свідомості у ставленні до здоров'я не лише як до особистого надбання, але і як до надбання суспільства, стає завданням системи освіти, оскільки у сучасних умовах постають нагальні проблеми щодо збереження людиною власного здоров'я.

Метою статті є актуалізація питання створення і підтримки здоров'язбережувального освітнього простору як необхідної передумови підвищення рівня здоров'я дітей та молоді та якості життя в країні в цілому.

Результати дослідження. У щорічній доповіді «Про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік» (2017) зазначено, що «...здоров'я сприяє підвищенню продуктивності праці, формуванню більш ефективних трудових ресурсів та більш здоровому старінню; скорочує витрати, пов'язані з хворобою та соціальною допомогою, а також витрати, пов'язані з наданням медичної допомоги; сприяє зменшенню втрат податкових надходжень у бюджет. Міжнародний досвід показує, що найбільш перспективним шляхом для забезпечення здоров'я та благополуччя населення є злагоджена робота усіх секторів держави, яка скерована на соціальні та індивідуальні детермінанти здоров'я. В Європейському регіоні ВООЗ з 2012 р. діють Основи європейської політики «Здоров'я – 2020» як стратегічна платформа, заснована на цінностях, орієнтована на конкретні дії, з можливістю адаптації до конкретних реалій. Цим документом країни Європейського регіону ВООЗ визнають право кожної людини на здоров'я, незалежно від етнічної належності, статі, віку, соціального положення та платіжеспроможності. До основних цінностей відносяться справедливість, стійкість, якість, прозорість, підзвітність, захист людської гідності та право на участь у прийнятті рішень...» [15].

Популяризації ідей здоров'язбереження в контексті європейських пріоритетів та здійснюваних наукових досліджень сприяють такі видання Державної установи «Український інститут стратегічних досліджень» Міністерства охорони здоров'я України: «Україна. Здоров'я нації», «Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України», «Економіка і право охорони здоров'я» [3].

Зазначимо, що Україна належить до країн Європейського регіону із незадовільними показниками здоров'я, низькими показниками середньої очікуваної тривалості життя. Поширеними є поведінкові фактори нездоров'я: вживання тютюну та алкоголю, ожиріння, низький рівень фізичної активності, високий рівень стресів. До сталого переліку хвороб (різних систем та органів, генетичні аномалії, новоутворення тощо) офіційно додано клас «Розлади психіки і поведінки». Самостійно розв'язати питання збереження здоров'я населення медицина не в змозі, тож має інтегруватися до освітньої діяльності, оскільки значна кількість «чинників ризику» має поведінкову основу, і саме система освіти в змозі забезпечити реалізацію профілактичних дій.

Тому актуалізуємо питання впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес з метою збереження здоров'я дітей і молоді, працездатного дорослого населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними працівниками відповідальності за збереження власного здоров'я як суспільної цінності та здоров'я дітей і молоді як перспективи суспільно-економічного розвитку країни.

Окремі автори розглядають здоров'язбережувальні технології як частину педагогічної науки, зокрема В. Єфімова, яка обґрунтовує, що аналіз уявлень щодо поняття «здоров'язбережувальні технології» у системі освіти свідчить про необхідність вичленення здоров'язбережувальних освітніх технологій з гігієнічного, медичного і реабілітаційного контекстів, і удосконалення педагогічного наповнення даного поняття. Відповідно, поняття «здоров'язбережувальні технології» може розглядатись як частина педагогічної науки, як спосіб організації, модель освітнього процесу, інструментарій освітнього процесу, який має забезпечити ефективність і результативність навчання разом із збереженням здоров'я учнів [11].

Значна кількість досліджень присвячена здоров'язбережувальним технологіям у системі підготовки вчителів дошкільних установ та початкових класів, їх впровадження у відповідні заклади освіти, зокрема: О. Василенко (аналізуються сучасні здоров'язбережувальні технології, що застосовуються у роботі дошкільних навчальних закладів; автор детально аналізує їх сутність та зміст, визначає провідні особливості і класифікації; проводиться змістовий аналіз понять «технології», «педагогічні технології», «соціальні технології», «здоров'язбережувальні технології» тощо) [2]; Т. Андрущенко (проаналізовано сучасні наукові погляди на поняття «здоров'язбережувальна технологія»; окреслено здоров'язбережувальні технології, які доцільно використовувати в процесі формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку) [1]; Н. Карапузової (розкрито особливості застосування здоров'язбережувальних технологій у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і схарактеризовано їх практичне впровадження; основними компонентами здоров'язбережувальних технологій виокремлено аксіологічний, гносеологічний, емоційно-вольовий і фізкультурно-оздоровчий; виокремлено стресогенні чинники та окреслено критеріальні показники сучасної аудиторної роботи з позицій здоров'язбереження) [12]; О. Янкович (на основі аналізу теоретичних аспектів та практики реалізації здоров'язбережувальних технологій у 90-х рр. ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. визначено особливості їх розвитку в навчально-виховному процесі початкової школи; наведено підходи до трактування понять, класифікації технологій у галузі здоров'язбереження; з'ясовано суть поняття «розвиток здоров'язбережувальних технологій»; виявлено

можливості використання позитивних ідей досвіду генезису здоров'язбережувальних технологій у початковій школі та в педагогічних ЗВО у процесі підготовки майбутніх учителів учнів молодшого шкільного віку) [17]; О. Дубогай (обґрунтування методики «навчання в русі» для учнів початкової школи та окреслення результатів всеукраїнського експерименту) [9; 10].

Здоров'я – це не лише відсутність хвороб, а й комфортний психологічний стан, гарний настрій, високий рівень адаптації, благополуччя; це гармонійне поєднання фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я як результат самодисципліни, самопізнання, самореалізації на основі стійкої потреби бути здоровим [8, с. 22]. У поняття здоров'я все частіше вкладається соціокультурний зміст: суб'єктивне благополуччя та відповідальна поведінка. Здоров'я дітей і молоді, їх фізичний і психологічний розвиток, соціально-психологічна адаптація визначаються умовами життя [6, с. 3] і, значною мірою, умовами життя в освітньому середовищі.

Введення до наукового обігу поняття «здоров'язбереження» має певну історію, проте в умовах реформування системи освіти потребує постійного переосмислення та уточнення. Здоров'язбереженню в освіті як мультитехнологічному процесу притаманні риси культуровідповідності, соціальності, системності, ситуативності, міждисциплінарності, практико-орієнтованості інтегративності, над предметності, тощо [7, с. 132-133].

Оскільки розуміємо, яку кількість часу дитина проводить з закладі освіти, імпонує таке визначення поняття здоров'язбережувальні технології – це технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та виховання дітей та молоді в закладі освіти та ті, що розв'язують завдання раціональної організації освітнього процесу з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей дітей і молоді та гігієнічних норм; відповідність навчальних та фізичних навантажень можливостям особистості (Л. Горяна) [8, с. 22-23]. Наразі вбачаємо його найбільш коректним.

Як зазначає В. Ткаченко, криза здоров'я дітей, підлітків та молоді в Україні загрожує національній безпеці, економічному та соціальному розвитку, обороноздатності країни. Масштаби і наслідки порушення здоров'я нових поколінь населення величезні. Ці проблеми лежать у сфері життєвих інтересів суспільства, сім'ї, особистості. Для дітей і молоді основними складовими елементами здорового способу життя є раціональне харчування, рухова активність, загальнозміцнюючі й антистресові заходи, повноцінний відпочинок, висока медична активність – усе це входить до здоров'язбережувальних технологій. У сучасних складних соціально-економічних умовах відсутність цих елементів у поведінці значної частини молоді є фактором ризику виникнення захворювань. Отже, здоров'язбережувальні технології є однією з основних рушійних сил у педагогічному процесі для забезпечення покращення та збереження здоров'я учнів і підростаючого покоління нашої держави [14, с. 177].

Здоров'язбережувальні технології можна вважати соціально-педагогічною інновацією, що відповідає закономірностям педагогічних наук та основним положенням системного, діяльнісного, аксіологічного та праксеологічного підходів [4, с. 6] Тому окремо необхідно розглянути поняття «здоров'яформування». У цьому контексті авторитетною є позиція Ю. Науменка та Л. Калакаускене, які диференціюють поняття «здоров'язбереження» та «здоров'яформування». За визначенням дослідників, здоров'язбереження – це процес підтримки соматичного здоров'я, який мало впливає на характер розвитку здоров'я як цілісного явища. Здоров'яформування вчені визначають як соціокультурну діяльність, пов'язану з процесом становлення та розвитку індивідуального буття людини в її взаємодії із символом здоров'я [цит. За О. Янкович, с. 305].

Як зазначає А. Юнак, і з ним погоджується В. Ткаченко, здоров'язбережувальні технології умовно поділяються на дві великі групи: здоров'язберігаючі – ті, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі, та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям дитини; і здоров'яформуючі технології, спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я молоді, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я [14, с. 178; 16, с. 350].

До комплексних технологій можна віднести арт-терапію і музико-терапію, яку можуть використовувати як учителі, так і психологи й соціальні педагоги. Музична терапія як здоров'язбережувальна технологія передбачає контрольоване використання музики в лікуванні, реабілітації, освіті та вихованні дітей і дорослих, які мають соматичні та/або психічні захворювання. Буквально «музикотерапія» означає «зцілення музикою» і виступає мобілізатором внутрішніх механізмів саморегуляції людини.

Для перспективного суспільства потрібні генетично, фізично та психічно здорові, високоінтелектуальні й фахово підготовлені люди, котрі мешкають в абсолютно здоровому середовищі – за соціальними та економічними показниками [5, с. 169]. Здоров'язбереження вбачаємо інтегральним показником якості освіти громадян.

Модернізація вітчизняної освіти висуває перед педагогічними працівниками будь-якої категорії нові завдання, розв'язання яких вимагає оперативного формування нових освітніх практик і поширення найбільш успішних. Найбільш значущим вбачають вміння педагогічних працівників у нових суспільних умовах організувати та впроваджувати здоров'яорієнтовані, здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні технології [7, с. 146].

Невмотивованість педагогічних працівників, і керівників закладів освіти у тому числі, до впровадження здоров'язбережувальних стратегій обумовлена, на переконання Л. Горяної, низкою питань: відсутністю когнітивної складової взаємозв'язку здоров'я та успіху у професійній діяльності; недостатньо розвиненою здоров'язбережувальною етикою; відсутністю критеріїв оцінки здоров'я серед суб'єктів освітнього середовища; відсутністю стійкої мотивації та економічної зацікавленості у фінансових інвестиціях щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій тощо [5, с. 170-171].

Суспільство, система охорони здоров'я і захисту населення не завжди продуктивно розв'язують питання здоров'язбереження, що спричиняє потребу у підготовці педагогічних працівників у цілому, і майбутніх учителів музичного мистецтва зокрема, до оволодіння методиками впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітнє середовище.

Формування готовності до впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітнє середовище є можливим за умов поєднання вивчення науково-теоретичних і експериментально-практичних досягнень вітчизняних і зарубіжних дослідників, досвіду просвітницької та профілактичної діяльності, усвідомлення значущості збереження здоров'я на рівні особистості та нації, залежності рівня розвитку країни від стану здоров'я суспільства тощо. Наприкінці ХХ століття активно вивчався досвід США та Японії, де складовою корпоративної культури установ є здоров'язбережувальна компонента, проте суспільно-політичні та економічні події кінця ХХ століття висунення на перший план ідеї так званих «раціональних» способів управління, які мали на меті отримання прибутків без піклування про стан кадрів та ресурсів.

Проте освітня галузь, незважаючи на реформи, є доволі інертною. Теорія соціальних естафет (засвідчує в нашій країні передачу соціального досвіду без урахування умов, неприйняття змін, довіру до застарілих підходів тощо) пояснює невідповідність у суспільстві розуміння цінності здоров'я та нерозумно споживацького ставлення до нього. Це частково спричинено постійно повторюваною траєкторією поведінки і діяльності педагогічних працівників, укладеністю їх способу життя, побоювання непорозуміння при ініціюванні зміни в індивідуальному порядку.

Інтеграція здоров'язбереження в освітній простір, інвестування в здоров'я, як стверджує Л. Горяна, являє собою питання стратегічного управління країною, ефект від якого може бути пролонгованим (відтермінованим) у часі. Тому своєчасність, успішність і доцільність дій, спрямованих на збереження здоров'я всіх учасників освітнього процесу залежить від готовності педагогічних і науково-педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір, що передбачає поінформованість, обізнаність, теоретичну і практичну готовність, усвідомлення необхідності відповідної діяльності тощо.

Висновки. Навчання здоров'язбереженню є складовою мультитехнологічної інтеграційної освіти, центром якої є науковий світогляд, практична діяльність і поведінка, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я людини. Поведінка і діяльність у даному випадку є індикатором, який засвідчує ступінь практичної реалізації підготовки педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір закладів освіти (– галузь знань про індивідуальне здоров'я людини як культуру збереження та зміцнення здоров'я, створення відповідних умов в освітніх установах; – формування культури здоров'я та створення здоров'язбережувальних умов в освітній установі; – організація освітнього середовища, сприятливого для прищеплення культури здоров'я) [5, с. 185].

Результатом реалізації індивідуальної здоров'язбережувальної траєкторії особистісно-професійного самовдосконалення педагогічного працівника (вчителя) є усвідомлення необхідності і готовність до запровадження здоров'язбережувальних технологій в освітнє середовище. Готовість до впровадження здоров'язбережувальних технологій безпосередньо залежить від рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності у всіх суб'єктів освітнього процесу. Таким чином, завданням науково-педагогічних працівників є створення спеціальних педагогічних умов для перетворення інформації про збереження здоров'я у компетентності та мотивації студентської молоді до навчання учнівської молоді на засадах здоров'язбереження. Зазначене відповідає заданню системи освіти щодо виховання у людини відповідального ставлення до свого здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності. Зазначене є підтвердженням основних напрямів людського розвитку: «...можливість прожити довге життя, підтримуючи добрий стан здоров'я; доступність знань, одержання освіти; наявність засобів, що забезпечують гідний рівень життя» [13, с. 13].

References

1. Андрищенко Т. Здоров'язбережувальні технології як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 2012, № 27. URL : <http://journals.uran.ua/index.php/2308-5126/article/view/6-10>
 Andryushchenko, T. (2012). Zdoroviazberezhivalni tekhnologii yak zasib formuvannia zdorovia-zberezhivalnoi kompetentnosti ditey doshkilnoho viku [Healthcare-saving technologies as a means of formation of healthcare-saving competence of children of preschool age]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedagogichnyi universitet imeni Hryhoriya Skovoroda» – Humanitarian Bulletin of the State Higher Educational Institution "Pereiaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda"*, 27. Retrieved from <http://journals.uran.ua/index.php/2308-5126/article/view/6-10>
2. Василенко О. М. Здоров'язбережувальні технології у виховному процесі дошкільного навчального закладу. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Випуск XXXVII. С. 87-96.
 Vasilenko, O. M. (2014). Zdoroviazberezhivalni tekhnologii v navchalno-vykhovnomu protsesi doshkilnoho navchalnoho zakladu [Healthcare-saving technologies in the educational process of pre-school educational institutions]. *Naukovi zapysky kafedry pedagogiky – Scientific notes of the Department of Pedagogy*, XXXVII, 87-96.
3. Видавнича діяльність. Державна установа «Український інститут стратегічних досліджень» Міністерства охорони здоров'я України. URL : <http://www.uiph.kiev.ua/vidavnicha-diyalnist/>
 Vydavnycha dialnist' [Publishing activities]. State Institution "Ukrainian Institute for Strategic Studies" of the Ministry of Health of Ukraine. Retrieved from <http://www.uiph.kiev.ua/vidavnicha-diyalnist/>
4. Горяна Л. Готовність педагогічних працівників до впровадження здоров'язбережувальних технологій серед усіх учасників навчально-виховного процесу у закладах освіти України (теоретико-методичні засади). Київ : ТОВ Вітас. 2013. 64 с.
 Goryana, L. (2013). Gotovnist` pedagogichnykh pratsivnykiv do vprovadzhennia zdoroviazberezhivalnykh tekhnologiiv sered usikh uchasnykiv navchalno-vykhovnoho protsesu (teoretyko-metodychni zasady) [Readiness of pedagogical workers to introduce health-saving technologies among all participants of the educational process in educational institutions of Ukraine (theoretical and methodical principles)]. Kyiv : Vitas Ltd.
5. Горяна Л. Г. Інтеграція підготовки педагогічних працівників до управління створенням здоров'язбережувального середовища в системі післядипломної освіти. *Вища освіта України: ризики, сподівання, успіхи* : монограф. / редкол.: Євтух М. Б., Горяна Л. Г., Терентьєва Н. О. Київ: Інтерсервіс, 2015. С. 167-199.
 Goryana, L. G. (2015). Integratsia pidhotovky pedagogichnykh pratsivnykiv do upravlinnia stvorenням zdoroviazberezhivalnoho seredovischzcha v systemi pislidyplomnoi osvity [Integration of the training of pedagogical workers into the management of the creation of healthcare-saving environment in the system of postgraduate education]. In: *Higher education in Ukraine: risks, hopes, successes: monograph.* / Yevtuh M. B., Goryana L. G., Terentyeva N. O. (Ed.). Kyiv : Interservice, 167-199.
6. Горяна Л. Особливості впровадження здоров'язбережувальних технологій в шкільний простір (Поради щодо організації роботи експериментального майданчика). Київ : БТОВ «Вітас ЛТД», 2012. 80 с.
 Goryana, L. (2018). Osoblyvosti vprovadzhennia zdoroviazberezhivalnykh tekhnologiiv v schkilnyi prostir (Porady schzchodo organizatsii roboty eksperymentalnoho maydanchyka) [Features to the implementation of health-saving technologies in school space (Tips of the experimental site work organizing)]. Kyiv : BTU "Vitas LTD".
7. Горяна Л., Кириченко М. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. *Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія*: монограф. / редкол. : Терентьєва Н. О., Горяна Л. Г. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2018. С. 123-169.
 Goryana, L., & Kirichenko, M. (2018). Zdoroviazberezhivalnyi content formuvannia profesiiynoho imidzhu pedagogichnykh pratsivnykiv u vitchyznianomu osvitniomu prostori [Health-saving content in the formation of a professional image of pedagogical workers at the domestic educational space]. In: *Professional success in the context of sustainable development: education, economics, ecology: monograph.* / Terentyeva N.O., Goryana L.G. (Ed.). Cherkasy : Chabanenko Yu. A., 123-169.
8. Горяна Л., Олексієнко О., Царик Н. Управління впровадженням здоров'язбережувальних технологій у закладах нового типу (з досвіду роботи). Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2014. 94 с.
 Goryana, L., Alekseenko, O., & Tsaryk, N. (2014). Upravlinnia vprovadzhenniam zdoroviazberezhivalnykh tekhnologiiv u zaklady novoho typu (z dosvidu roboty) [Management of implementation of health-saving technologies in institutions of a new type (from experience)]. Kyiv : LLC "NVP Interservis".

9. Дубогай О. Навчання в русі: Здоров'язберігаючі педагогічні технології в початковій школі. Київ : Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. 112 с. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/723>
Dubogay, O. (2005). Navchannia v rusi: zdoroviazberihaiuchi tekhnologii v pochatkovyi shkoli [Learning in motion : Health-preserving pedagogical technologies in elementary school]. Kyiv : School World: View. L. Halitsina.
10. Дубогай О. Освітньо-рухова методика навчання учнів молодших класів в системі здоров'язбереження. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : Філософія, педагогіка, психологія, 2015. Вип. 38. С. 61-67. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/vird_2015_38_11
Dubogay, O. (2015). Osvitnio-rukhnova metodyka navchannia uchniv molodshykh klasiv v systemi zdoroviazberzhennia [Educational-motor method of teaching pupils of the elementary school in the health saving system]. *Visnyk Instytutu rozvytru dytyny. – Bulletin of the Child Development Institute. Series: Philosophy, Pedagogy, Psychology*, 38. 61-67.
11. Єфімова В.М. Здоров'язбережувальні технології в контексті педагогічних досліджень. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010, № 1, С. 57-60.
Efimova, V. M. (2010). Zdoroviazberzhuvalni tekhnologii v konteksti pedagogichnykh doslidzhen' [Healthcare-saving technologies in the pedagogical research context]. *Problemy fizychnoho vykhovannia i sportu – Problems of physical education and sports*, 1, 57-60.
12. Карапузова Н.Д. Здоров'язбережувальні технології у системі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 1. С. 39-45.
Karapuzov, N. D. (2015). Zdoroviazberzhuvalni tekhnologii v systemi profesiynoi pidhotovky maybutnokh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Healthcare-saving technologies in the system of vocational training of future teachers of elementary school]. *Pedagogika, psykhologia ta medyko-biologichni problem fizychnoho vykhovannia i sportu – Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, 1, 39-45.
13. Терентьєва Н.О. Цілі Розвитку Тисячоліття: освітнянський контент. Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2017. 88 с.
Terentieva, N. O. (2017). Tsili Rozvytku Tysyacholittia: osvitiianskyi kontekst [Millennium Development Goals: Educational Content]. Cherkasy : Chabanenko Yu. A.
14. Ткаченко В. В. Основні аспекти поняття «здоров'язбережувальні технології». *Наука і освіта*. 2014. № 3. С. 177-180.
Tkachenko, V. V. (2014). Osnovni aspekty poniattia «zdoroviazberzhuvalni tekhnologii» [The main aspects of the concept of "health-saving technologies"]. *Nauka i osvita – Science and education*, 3, 177-180.
15. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». Київ, 2017. 516 с.
Ministry of Health of Ukraine. (2017). Schzchorichna dopovid` pro stan zdorovia naseleennia, sanitarno-epidemichnu situatsiu ta rezultaty dialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy. 2016 [Annual report on the state of health of the population, the sanitary-epidemic situation and the results of the health care system of Ukraine. 2016]. Kyiv.
16. Юнак А. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до впровадження здоров'язберігаючих технологій на уроках з лижної підготовки. *Гуманітарний вісник*. 2011. № 27. С. 348-352.
Yunak, A. (2011). Pidhotovka maybutnikh vchyteliv fizychnoi kultury do vprovadzhennia zdoroviazberihaiuchikh tekhnologyi na urokakh lyzhnoi pidhotovky [Preparation of future teachers of physical culture for the implementation of health-saving technologies at the lessons of ski training]. *Humanitarnyi visnyk –Humanitarian Herald*, 27, 348-352.
17. Янкович О. Розвиток здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи (1991–2016 рр.). *Людознавчі студії*. Серія «Педагогіка». 2017. Випуск 4/36. С. 302-312.
Yankovich, O. (2017). Rozvytok zdoroviazberzhuvalnykh tekhnologyi u navchalno-vykhovnomu protsesi pochatkovoi shkoly [Development of healthcare-saving technologies in the educational process of elementary school (1991-2016)]. *Ludyoznavchi studii – Human studies studios. Series "Pedagogy"*, 4/36, 302-312.

Terentieva N. O.

*Doctor of Pedagogical Science, Professor,
Professor of Pedagogics, Psychology and Methodics
of Physical Education Department,
T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*

HEALTHCARE-SAVING SPACE AS AN INTEGRAL PREREQUISITE FOR THE EDUCATION AND LIFE QUALITY

The article popularizes the idea of healthcare in the context of European priorities, presents the main factors affecting the health of people in general, and schoolchildren. Ukraine belongs to the countries of the European region with unsatisfactory health indicators, low average life expectancy.

It has been outlined that the 21st century society needs new approaches to be addressing the health of the nation, as the health care system in Ukraine today is not actually focused on the personality of the patient and is not able to provide effective and quality services. According to statistical data, a steady increase in the prevalence of diseases among the Ukrainian population is observed. Primary morbidity practically does not fall from 2015, although in the period from 2011 to 2014 there was a tendency to decrease the prevalence of diseases and morbidity of the population of Ukraine.

Only 10% of graduates of schools, according to generalized statistical data of recent years, can be considered healthy, 40% have a variety of chronic pathologies, each of the second pupil has found a combination of several diseases.

It is noted that the health of students is directly dependent on the conditions of education, nutrition, motor activity, reasonable alternation of loading and rest, conditions of family education, etc.; is determined by the ratio of external and internal factors and the ability of the body to counteract undesirable effects, increasing the impact of positive factors for health.

It is emphasized that the education of public consciousness in relation to health is not only a personal issue, but also the property of society, and gradually becomes the task of the education system. The health of young people, their physical and psychological development, and socio-psychological adaptation are determined by the conditions of life and living conditions in the educational environment.

Health education is a component of multi-technological integration education, the center of which is the scientific worldview, practical activity and behavior that promotes the preservation and strengthening of human health.

The issues of implementation of health-saving technologies in the educational process in order to preserve the health of children and youth, able-bodied adult population are updated; awareness of pedagogical, scientific and pedagogical workers of responsibility for preserving their own health as a social value and the health of children and young people as prospects of socio-economic development of the country.

Key words: *health, health-saving educational space, health-saving technologies, health-formation, integration education.*

Одержано редакцією 25.02.2019

Прийнято до публікації 02.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор А. О. Міненко